

Digte

Lyrikken vender tilbake

☛ Da diktet «Fandango» ble lest høyt i Studentersamfundet høsten 1890, vakte det stor begeistring hos tilhørerne. Her kom det noe helt annet enn den samfunns- og problemorienterte prosalitteraturen som hadde dominert de to siste tiårene. Forfatteren var en nitten år gammel student, Vilhelm Krag. «Fandango» regnes som ett av de to programdiktene som innledet den nyromantiske perioden. Det andre diktet er «Jeg ser» (1893) av Sigbjørn Obstfelder.

☞ Vilhelm Krag (1871–1933) skrev noen nyromantiske diktsamlinger, men ble etter hvert mer og mer opptatt av heimstad-dikting. Han ble født og vokste opp på Sørlandet, og i mange av tekstene skildret han naturen og folket i landsdelen.

☞ I dag er Krag mest kjent for de muntre sørlandsvisene, og mange komponister har skrevet melodier til diktene hans. Andre kjente verk er folkekomedien *Baldevins bryllup* og *Min barndoms have*, en varm fortelling om barndom og oppvekst. Gjennom de muntre fortellingene om Morten og Silius har han skildret folket og naturen på Sørlandet. Men Krags skildringer var ikke bare idylliserende. Både borgerlig dobbeltmoral, religiøs fanatisme og kvinneundertrykking er temaer i bøkene hans.

☞ Vilhelm Krag skrev både lyrikk, drama, romaner og noveller, 43 bøker i

Vilhelm Krag (i midten) med venner ved huset sitt i Ny Hellesund

«En smeigedag» fra boka *Denne taalmodigheda* og andre betraktninger av Vilhelm Krag

alt. I tillegg til å skrive skjønnlitteratur arbeidet han både som teaterinstruktør, teatersjef og forlagskonsulent, og han var en aktiv samfunnsdebattant.

Digte (1891)

☛ Vilhelm Krag debuterte med samlingen *Digte* bare noen måneder etter suksessen med opplesingen i Studentersamfundet. Han fikk strålende kritikker og skryt i avisene for sin nyskapende poesi, og han ble omtalt som en kommende stor dikter.

☛ Den første teksten i samlingen er nettopp «Fandango». Diktet var ikke bare et friskt pust etter en lang periode med samfunnskritisk prosa. Det bar også preg av nye impulser fra europeisk litteratur og kulturliv, en utradisjonell bruk av musikalske virkemidler som klanger, rim og rytme. I tillegg kommer en interesse for eksotiske steder og miljøer, en livsfølelse som skifter mellom overstrømmende livsglede og dyp melankoli, fortvilelse og sorg. Disse trekkene kan vi finne igjen i mye av den nyromantiske diktningen i 1890-årene.

Ikke janischarmusik.

Stille, I marschtunge rytmer!

Stille, for fan, musikanter!

*Tscherkesserinderne, tsoherkesserinderne,
lad dem blot komme!*

*Ind skal dei danse paa spæde smaa fødder
til dæmpet musik*

fra fjerne guitarer!

*Surrende, kurrrende, kjælende toner,
smilende, hvilende, hviskende toner,
sanselig søde:*

Fandango!

Inspirasjon utenfra – det eksotiske og fremmede

☞ Et typisk nyromantisk trekk ved «Fandango» er fascinasjonen for det fjerne og eksotiske, for steder og kulturer som de fleste knapt hadde hørt om. Vi finner mange slike eksotiske elementer i diktet: Her spiller de *janitsjarmusikk* og danser *fandango* – det ene tyrkisk militærmusikk, det andre en spansk folkedans. Vi møter også danserinner fra Tsjerkessia, et lite avsidesliggende land i Kaukasus.

☞ Jeg-personen i «Fandango» likner en sultan eller hersker i et fjernt land. Han kan befale at musikanter skal spille, og

at kvinner skal danse for han når han ønsker det. Han kan nyte all verdens gleder og opplevelser. Men det finnes en ting han ikke rår over, og det er døden. Vissheten om at han også må dø, virker lammende på han, og det eneste botemidlet han kjenner til, er å be musikantene spille høy, taktfast janitsjarmusikk for å overdøve de skremmende tankene.

☞ Personen som minner jeg-personen om døden, heter Zerlina. Navnet klinger fremmedartet og uvanlig i seg selv, men er nok også valgt helt bevisst. Zerlina er nemlig navnet på ei bondejente i Mozarts opera «Don Giovanni». Don Giovanni prøver å forføre henne, enda hun er forlovet med en annen. Han er bare opptatt av sin egen nytelse, tar ikke hensyn til andre og ender derfor i helvete. Både Don Giovanni og jeg-personen i diktet kaster seg ut i uhemmet sanselig nytelse for å slippe å ta stilling til eksistensielle og vonde spørsmål.

Inspirasjon utenfra – dekadansedikterne

☞ Med «Fandango» hadde Krag fanget inn strømmene i tida. Han var nemlig slett ikke den eneste dikteren i samtida som skrev om hvordan alt vakkert og levende bærer i seg kimen til sin egen undergang. De såkalte dekadansedikterne dyrket det eksotiske, sanselige og vakre, samtidig som de var opptatt av forfallet og det heslige.

☞ Ordet *dekadanse* betyr forfall, nedgang, særlig i kulturell forstand. Tida like før og etter 1900 opplevde mange som slutfasen av en kulturell periode. En

kunne se at ei ny tid var i emning, men samfunnsendringene gjorde menneskene utrygge. I Frankrike brukte en begrepet «fin de siècle», det vil si slutten på århundret, om den melankolske og urolige stemningen som fulgte med denne overgangsfasen. «Fin de siècle»-stemningen preget verkene til mange forfattere og kunstnere i Europa.

Inspirasjon utenfra – symbolismen

☞ Krag og de andre nyromantiske dikterne hentet også inspirasjon fra symbolismen, en litterær retning som vokste fram i Frankrike og Belgia i andre halvdel av 1800-tallet. Symbolistene ville ikke at kunsten skulle være realistisk eller samfunnskritisk. De ønsket en kunst som uttrykte ideer og følelser, men på en indirekte måte. Motivet i et maleri eller et dikt skulle ha symbolsk (overført) innhold og stå for noe annet og mer enn seg selv.

☞ Diktet «Der skreg en fugl», som også er hentet fra Krag's debutsamling, kan sies å være et godt eksempel i så måte. Det skildrer et kort øyeblikk, noen få sanseinntrykk, som formidler en sinnstilstand av dyp melankoli:

Der skreg en fugl

*Der skreg en fugl over øde hav,
langt fra lande.*

*Den skreg saa saart i den høstgraa dag,
flaksed i brudte, avmægtige slag,
seiled på sorte vinger
bortover hav*

.

☞ De symbolistiske lyrikerne la stor vekt på musikalske virkemidler som klanger, rim og rytme, men de brukte ikke nødvendigvis faste rimmønstre. Den ytre formen skulle sammen med ordene skape mening i teksten. Både i «Fandango» og «Der skreg en fugl» viser Krag hvor dyktig han

er til å utnytte form, klang og rytme slik at de både utdyper og forsterker det som blir sagt med ord.

Sørlandsforfatteren Krag

☛ Etter at Krag hadde bodd flere år i hovedstaden og i København, søkte han etter hvert mer mot det hjemlige i skrivingen sin, og det var landsdelen, naturen og folket som nå var motiv for diktningen. Personene han tegnet, levde i harmoni både med seg selv og med naturen de var omgitt av.

☛ Krag skaper en forestilling om Sørlandet som en egen landsdel, og han prøver å gi folket som bor der, en identitet. I en artikkel i Morgenbladet fra 1902 foreslår han å kalle landsdelen med kyststripe fra Risør til Flekkefjord for Sørlandet. Forslaget fikk raskt gjennomslag.

*O Sørland, du min moderjord,
jeg synger ei med stolte ord
din ære og din heder.
Du havgrå land, jeg kalder mit,
hos dig gror græsset hårdt og stridt,
og skodden lav sig breder.
Den bæk, som rinder over hei,
den brød sig fra dit hjerte vei,
og derfor stilt den græder.*

Heimstaddikting

☛ Nyromantikken skapte også en interesse for *heimstaddikting*. Mange mennesker opplevde urbaniseringen og moderniseringen av samfunnet som en trussel mot det bygdenorske, og heimstaddiktingen utgjorde en motvekt mot den nye og til dels skremmende utviklingen. Heimstaddikterne skrev varmt om miljøet hjemme. Slik de så det, levde menneskene det gode livet der de hadde sine røtter og sitt opphav.

☛ Vilhelm Krag satt i Kristiania og skrev om Sørlandet, og han lengtet hjem. I 1917 skaffet vennene han boligen Havbukta i Ny-Hellesund. Plassen var et gammelt fiskebruk og bolig for losen. For dikteren ble Ny-Hellesund og Havbukta et fristed og en inspirasjon til å skrive.

☛ I samlingen *Sange fra min ø* (1918) gir Krag uttrykk for hvor takknemlig han er for å kunne komme hjem og være hos sine egne:

*Fattig fant var jeg.
Omvankende på jorden.
Ikke en stein eied jeg,
Hvortil jeg kunde helde mitt hoved
når jeg blev træt af at vandre.*

☛ Vennene kaller plassen en fattigmansplass på «en gråstein i sjøen», men dikteren sier:

*Kjære venner, I tok feil!
I tok vidunderlig feil!
Mange dager og netter
kunne jeg sitte og fortelle,
hvor vidunderlig I tok feil.*

Vilhelm Krag:
«Fra de lave stuer»

Sange fra min ø

☛ Diktsamlingen *Sange fra min ø* ble trykt i 4000 eksemplarer. Antallet sier noe om at Vilhelm Krag hadde klart å treffe publikum. Det kjente maleriet til Amaldus Nielsen, «Morgen i Ny-Hellesund», prydet boka – som dikteren dediserte til «dem som skjænkede mig øen». Seinere kom komponisten Johan Halvorsen på besøk til Ny-Hellesund og tonesatte mange av diktene. «Øen» er også et erkjennelsesdikt der Vilhelm Krag gjør opp status for livet sitt:

«Morgen i Ny Hellesund» av Amaldus Nielsen

*Hvor ble livet av?
Jeg husker det ikke mere.
År gikk forbi
lik heslige marer.
Jeg vil ikke minnes dem.*

*En dag våknet jeg av maren.
Jeg var ikke ung mer,
og ikke glad mer.
Det tyktes meg
som jeg alltid tapte kampen
og alltid ble stående ene,
hver gang jeg tapte.*

*Men jo ensommere jeg ble,
desto mer elsket jeg,
og hvergang jeg tapte
ble min kjærlyghet større
om enn mere meningsløs.*

Thi slik er kjærlyghet.

